

De Buizerd als broedvogel in De Weerribben (1975-1990)

Dick Woets

In tijden waarin men zich volstrekt terecht ernstig zorgen maakt om het milieu, is het de Buizerd in Nederland gelukt om van circa 125 broedparen in 1967 (Bijleveld 1974) in aantal toe te nemen tot circa 1650 paren in 1977 (Teixeira 1979) en zelfs 3500-4500 paren in het begin van de jaren tachtig (Sovon 1987). Daarmee is de soort in de oostelijke helft van ons land de algemeenst broedende stootvogel geworden. In Noordwest-Overijssel broedden recent zelfs twee maal zo veel Buizerden als Torenvalken (Woets 1990). Als verklaring kan men aandragen: het verbod op het gebruik van een aantal zeer giftige chloorkoolwaterstoffen in de landbouw, die in de jaren zestig ook de populaties van Havik, Sperwer en Bruine Kiekendief decimeerden; de sterke afname van het aantal moedwillige vergiftigings- en verstoringsgevallen door de mens die op de relatief gemakkelijk te 'eliminieren' Buizerd een desastreuze invloed hadden; de toename van de omvang en de leeftijd van het Nederlandse bos in de laatste decennia. In het kader van vooral dat laatste aspect kan men de vestiging en de snelle toename van de Buizerd in de moerasbossen van Noordwest-Overijssel begrijpen.

Studiegebied

Het laagveengebied De Weerribben maakt met circa 3500 hectare moerasland (water, Riet, ruigten, trilvenen, hooi- en weilanden, struweel en bos) een belangrijk deel uit van de internationaal vermaarde natte Kop van Overijssel. Door voortschrijdende verlanding en door ontwatering na het droogleggen van de Noordoostpolder werd het gebied steeds minder geschikt voor de rietcultuur. Daardoor kreeg bosopslag een steeds grotere kans. Momenteel beslaan moerasbossen, boomgroepen en struweel ruim een derde van de totale oppervlakte. De leeftijd van de meeste bosgedeelten (de oudere kooibossen daargelaten) bedraagt zo'n dertig tot veertig jaar.

Vermoedelijk hebben in 1976 of 1977 de eerste vestigingspogingen van de Buizerd in De Weerribben plaatsgevonden. Foto: Dick Woets.

Daarmee is het bos in toenemende mate geschikt geworden voor soorten als Blauwe Reiger, Havik, Buizerd, Bosuil, Grote Bonte Specht en Matkop. Maar geschiktheid op zich zegt niet zo veel... Potentiële broedvogels moeten ook aanwezig zijn! En bij de vestiging van nieuwe soorten betekent dat vaak, dat in de traditionele broedgebieden een surplus aan vogels moet bestaan. Welnu, dat was door de recente toename van de Buizerd in Nederland het geval.

Vestiging

In het midden van de jaren zeventig was de Buizerd in De Weerribben en directe omgeving een niet zeldzame wintergast waarbij doorgaans zo'n 25 exemplaren in het gebied verbleven. Regelmatig zag ik tot ver in de lente gezamenlijk cirkelende en roepende vogels, maar dat gedrag vertoont de soort ook buiten het broedgebied. Na april bleken de Buizerds steeds verdwenen. In 1976 en 1977 werden zij echter ook in mei en juni af en toe in het gebied waargenomen. Het lijkt waarschijnlijk dat de eerste vestigingspogingen in die jaren plaatsvonden. Broedgevallen leken zich overigens nog niet voor te doen.

In 1979 werd lang na de broedtijd op een plaats waar ik twee Buizerden eind april had zien baltten, door S. Bakker (Staatsbosbeheer) en mij een vrij groot nest in een Berk ontdekt waarop reeëhaar lag, terwijl wij onder de boom een vogelbot vonden. Een geslaagde broedpoging leek waarschijnlijk. Toch kwam de ontdekking van het eerste zekere broedgeval nog onverwachts. Medio april 1980 stuitte ik op een 'veel te groot kraaienest' en op dat zelfde moment zag ik een Buizerd over de rand heen kijken alvorens op te vliegen. Het nest lag zo'n acht meter hoog in een Els. Pas eind mei werd de boom beklommen: er waren drie jongen. Bij een controle eind juni bleken echter twee geheel volgroeide jongen dood op het nest te liggen. Speculaties over vergiftiging lagen voor de hand, maar in de daaropvolgende tien jaar heb ik van moedwillige vernietiging in dié vorm gelukkig nooit iets hoeven merken.

Toename

Na de vondst van dit mislukte broedsel duurde het tot 1983 voor weer een buizerdnest werd gevonden, maar er werd ook niet gericht naar nesten gezocht. Wel noteerde ik jaarlijks alle lokaties waar territoriaal (of daaraan verwant) gedrag werd waargenomen. Aan de hand van die notities is het aantal territoria in het gebied vastgesteld (zie figuur 1). Het exact bepalen van het aantal territoria was lang niet altijd gemakkelijk. Baltsgedrag kan zich tot ver buiten de territoria voordoen, en bovendien komen vaak verscheidene soortgenoten, waaronder burens maar ook doortrekkers, op een baltsende vogel af om aan de vliegvertoningen deel te nemen. Daarnaast bleken verscheidene vestigingen van tijdelijke aard te zijn, wat vooral in 1989 en 1990 het geval was. Ten slotte bleek niet in alle territoria gebroed te worden. Zo konden in 1986 in het kader van een zeer intensieve inventarisatie 'slechts' negen broedsels worden gevonden, terwijl er ten minste zestien territoria waren (Prop & Veldkamp 1987).

Het aantal broedparen is op grond van nestvondsten en door interpretatie van waargenomen gedrag geschat (figuur 1). Vanaf 1988 heb ik er naar gestreefd, alle aanwezige nesten te lokaliseren en de resultaten bij te houden. Dat was in het onoverzichtelijke en vaak moeilijk begaanbare moerasbos met zijn wirwar van sloten niet altijd even gemakkelijk. Ik ga ervan uit, jaarlijks één à drie broedgevallen te hebben gemist. Wel werd duidelijk dat ook in de jaren 1988 tot en met 1990 in lang niet alle territoria werd gebroed. De broedresultaten wijzen uit dat voedselschaarste daarbij geen belangrijke rol speelt. Mogelijk gaat het in een aantal gevallen om jonge, niet ervaren vogels die nog niet tot broeden komen. Ook kan de populatiedichtheid onderhand haar verzadigingspunt hebben bereikt. De aanwezigheid van tijdelijke territoria wijst mijns inziens in die richting.

Broedresultaten

De Buizerd broedt in De Weerribben in Elzen en Berken op een hoogte van 3,5 tot 12 meter, door-

gaans op 7 tot 10 meter hoogte. De nesten liggen deels in percelen moerasbos, deels in boswallen en verspreide boomgroepen. De laatste categorie nesten is in de eerste helft van april in de nog kale bomen gemakkelijk te ontdekken en wordt nogal eens de dupe van predatie door de mens. Zo vertoonden alle vier nestbomen met mislukte broedsels in 1990 klimsporen. Opvallend echter is dat het aantal mislukte broedgevallen van jaar tot jaar sterk wisselt. In 1984 werden drie broedsels gecontroleerd, die alle succesvol waren. In 1986 mislukten echter vijf van de zeven gecontroleerde broedsels. In 1988 waren dat er drie van de elf, in 1989 nul van de dertien, maar in 1990 helaas weer vier van de twaalf. Het misluktingspercentage varieerde dus van 0% (1984, 1989) tot ruim 70% (1986). Bij de intensieve controles van alle gevonden nesten in 1988-1990 bleken 7 van de 36 broedsels (19%) niet succesvol.

Opmerkelijk is dat het aantal uitgevlogen jongen per geslaagd broedsel in de loop van de onderzoeksperiode toenam. In 1984 werd gemiddeld slechts 1,0 jong vlieg (drie nesten), in 1988 2,0 jongen (vijf nesten), in 1989 2,1 jongen (dertien nesten) en in 1990 2,4 jongen (acht nesten). Ook bij de Havik werd in De Weerribben een matig broedresultaat gevonden in de eerste jaren na vestiging (Woets 1990b).

Voedsel

De gegevens over het voedsel van de Buizerd in De Weerribben werden verkregen door determinatie van prooiresten op de nesten in de fase waarin er jongen waren. Onder dertig prooidiersoorten bevonden zich twintig zoogdieren: 10x muis, 7x Mol, 2x jonge Haas/Konijn, 1x Woelrat. Van de muizen werden er door R. van Leeuwen vier gedetermineerd als Aardmuis en één als Rosse Woelmuis. De overige tien prooien betroffen pulli van eend (1x), Meerkoet (1x) en Wulp (1x), en verder vrij grote jongen van Meerkoet (1x) en Fazant (1x), en volgroeide exemplaren van Meerkoet (1x), Fazant, wijfje (1x), Grutto (2x) en Postduif (1x).

Beide Grutto's werden aangetroffen op een nest

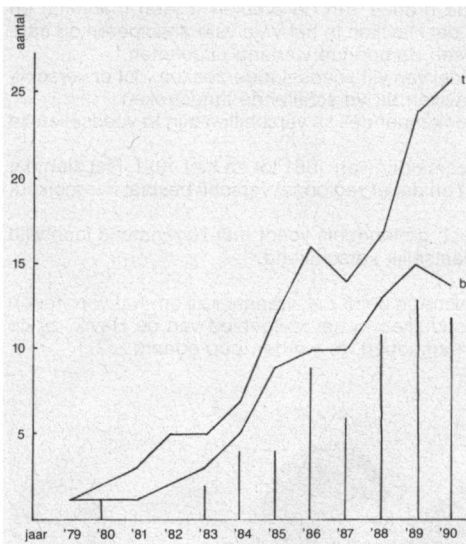
De Buizerd broedt in De Weerribben op 3½ tot 12 meter hoogte in Berken en Elzen, zowel in dicht moerasbos als in smalle houtwallen.

Foto: Jaap Taapken.

De nesten liggen soms erg kwetsbaar, dat te maken zal hebben met een misluktingspercentage van ruim 70% in 1986.

Jaap Taapken.

Figuur 1. Aantal nestvondsten (verticale lijn), waarschijnlijk aantal broedparen (b) en waarschijnlijk aantal territoria (t) van de Buizerd in De Weerribben, 1979-1990.

dat vlak bij een slaapplek van deze soort lag. De Postduif werd aangetroffen in 1989 en was een jong uit dat zelfde jaar. Ook op nesten van de Bruine Kiekendief stelde ik (onder 73 prooidieren) drie maal een Postduif vast die steeds in het jaar van predatie geboren was. Het lijkt me waarschijnlijk dat het om verzwakte, uit de koers geraakte vogels gaat die hun eerste (grote) vlucht niet volbrachten.

■ Dick Woets, Woldweg 5, 8337 KN De Pol (Steenwijk).

LITTERATUUR:

- Bijleveld, M. (1974): Birds of Prey in Europe. Macmillan Press Ltd., London.
 Prop, D. & R. Veldkamp (1987): Broedvogels van De Weerribben. Rapport Staatsbosbeheer, Utrecht.
 Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels.
 Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
 Woets, D. (1990): Roofvogels en uilen als broedvogel in Noordwest-Overijssel tussen 1950 en 1990. De Noordwest-hoek 17 (4): 2-33.
 Woets, D. (1990b): Kolonisatie door Haviken van het Overijssels moerasgebied De Weerribben 1980-1989. Het Vogeljaar 38 (2): 73-77.

Samenvatting

Door een sterke toename van de Buizerd in Nederland en door het ouder worden van het moerasbos in De Weerribben vestigde de soort zich in de tweede helft van de jaren zeventig in het gebied. Waarschijnlijk werd voor het eerst gebroed in 1979, in elk geval in 1980. Het zekere aantal broedparen was in 1984 gestegen tot vier, in 1986 tot negen en in 1989 tot dertien. Opvallend is het vrij grote aantal territoria waarin niet wordt gebroed. De Buizerd nestelt in De Weerribben op 3,5 tot 12 (doorgaans 7-10) meter hoogte in Berken en Elzen, zowel in dicht moerasbos als in smalle houtwallen. De nesten liggen soms erg kwetsbaar, wat te maken zal hebben met een misluktingspercentage van ruim 70% in 1986. In de periode 1988/1990 mislukten overigens zeven van 36 broedsels (19%). De broedresultaten werden in de loop van de onderzoeksperiode beter: in 1984 vloog per geslaagd broedsel slechts 1,0 jong uit (drie nesten), in 1988/90 waren dat er 2,2 (26 nesten). Van de gedetermineerde prooidiersoorten bestond 67% uit zoogdieren (waarvan 85% muizen en mollen) en 33% uit vogels (deels pulli deels volgroeide exemplaren, alle van middelgrote soorten zoals Meerkooit).

Ten slotte

Bij mijn onderzoek ondervond ik steun en medewerking van personeel van het Staatsbosbeheer in De Weerribben. In het bijzonder wil ik Sjoerd Bakker, Rob van Leeuwen en Ed Piek bedanken, niet in de laatste plaats in verband met het beklimmen der (hogere) nestbomen, want hoogtevrees is geen ideale eigenschap voor iemand die een populatie Buizerden wil bestuderen. Bedankt ook, Rob, voor het determineren van muizen op de nesten.